

Anmeldelser.

Svenska Folkets Historia av Henrik Schück, Helge Almqvist, Arthur Stille och Carl Hallendorff. I. Forntiden och Medeltiden av Prof. Henrik Schück. Förra Avdelningen: Forntiden och den äldre Medeltiden. C. W. K. Gleerup. Lund 1914.

Man skulde have troet, at de store bindstærke fremstillinger af de tre nordiske folks historie, der saa lyset ved aarhundredskiftet, for lange tider vilde tilfredsstille det historisk interesserede publikums videbegærlighed. Men de har, som det viser sig, glædeligvis haft en ganske modsat virkning. De har i videre kredse end nogensinde før vakt ønske om at blive delagtige i den rigtigere og sandere opfattelse af folkenes fortid, som den historiske forskning ved et ufortrødent arbejde er naaet til, en forstaaelse af, at den fortsatte metodiske forskning stadig uddyber og forøger forestillingerne derom, og en udbredt trang til med ikke altfor mange aars mellemrum at lære resultaterne af dette stadige arbejde at kende i kortfattede og letlæselige fremstillinger.

Med dette første halvbind af „Svenska folkets historia“ møder Sverige frem som det af de nordiske lande, der først søger at løse denne opgave. Det er da ogsaa fire af Sveriges mest ansete historikere, der har delt opgaven mellem sig; men forhaabentlig vil samarbejdet vise sig at være saa nært, at en helhedsopfattelse eller dog et enhedspræg naas.

Professor Schück's første halvbind er paa mange maader en glimrende ouverture. Det er, som alle vilde vente det,

fortrinligt skrevet, i en naturlig, klar og yderst let læselig form. Fremstillingen har netop den moderne populære tone, som alle i vore dage vil tilstræbe, men som kun faa vil naa. Her er den koncise, klare redegørelse for den metodiske forsknings resultater, den redelige opstilling af grundene for go imod en antagelse, jævnheden i skildringen, der intet øjeblik lader en „guldalder“ i nogen skikkelse tone frem for menigmands øje. Hvor kilder citeres, er det alene de ægte kilder, der kommer til orde i et udmærket Svensk; ellers er det forfatteren selv, der frit og aabent siger læseren sin mening om fortiden; men læseren kan ikke tage fejl af, naar den ægte kilde taler, og naar det er forfatteren, der taler til ham, og deri ligger for den tænksomme læser muligheden for at gøre sig klart, om han for dette eller hint punkts vedkommende kan være forfatterens meningsfælle eller ej. Det er netop, hvad moderne populær fremstilling bør tilstræbe, ikke nogen „objektiv“ farveløshed, ikke et fattigt referat af de sparsomme skrevne kilders udsagn, men en levende skildring, der hviler paa de ægte kilder alene og tillader læseren at følge, hvorledes forfatteren paa deres grundlag har bygget sin opfattelse op. — Til teksten er knyttet et passende udvalg af gode illustrationer.

Det vil imidlertid sikkert synes naturligt, at en dansk anmelder indgaar paa en mere detailleret drøftelse af selve indholdet af prof. Schücks fremstilling af Svenska folkets äldsta historia og dermed tiltager sig en anmelders ret til ogsaa at lade sin kritik komme til orde. De problemer, der har fremstillet sig for forf., er jo i saa stort omfang ganske de samme som de, den vil have at tage stilling til, der skulde give en lignende fremstilling af det danske folks ældste historie, og dette forhold bliver saa meget mere fremtrædende, som forf. inddrager ogsaa Danmarks historie i saa stor udstrækning i sin skildring, at han for visse perioders vedkommende, særlig for folkevandrings- og vikingetidens, snarere synes at skrive nordisk historie end svensk. Hvor naturligt og nærliggende dette end er, tror jeg dog, at det i fremstillingen af et enkelt af de nordiske folks historie bør undgaas,

Det er i vor tid ikke blot videnskabeligt, men ogsaa nationalt set rigtigere og frugtbarere at faa det særprægede i det enkelte nordiske folks historiske udvikling frem end at betragte dem under eet.

Den almindelige vurdering af kilderne er for os, der fra vor ungdom er gennemtrængte af kildekritikens aand og sandhed, det første og alvorligste vidnesbyrd, en forfatter aflægger om sit forskersind. Selv i den populæreste fremstilling maa en vurdering af kilderne paa en eller anden maade indflettes, selv den mand, der uden nogen videnskabelig forudsætning gaar til læsningen deraf, maa efter vor formening orienteres om forfatterens stilling dertil. Selvfølgelig findes her en saadan orientering, og selvfølgelig er den, saalænge vi alene befinder os i teorien, den rigtige. Forf. undlader ikke at forklare læseren, at de gode skrevne kilder er Ansgars levned, Adam af Bremen og landskabslovene, og med største frihed falder hans domme om den islandske sagatradition; „dessa äro vida mera dikt än historia“ (s. 183) „vända vi oss till de — visserligen bristfälliga — källor, vi hava rörande vikingatidens svenska gudatro, blir bilden en helt annan än den, som Snorres Edda ger oss“ (s. 261) og s. 303 endog: „Snorre har visserligen en lång roman om Torgny, Tiundalands lagman, men detta är icke svensk historia från 1000-talet, utan isländsk roman från 1200-talet“ — skarpere og rigtigere kan den islandske sagatraditions værdi for oldtidens og den begyndende middelalders historie ikke karakteriseres. Og ogsaa ellers kommer rundt om megen sund kritik overfor den skrevne overlevering til orde. Modsat indtager alle levninger en fremtrædende plads som kilder til fremstillingen. Det er interessant at se, hvor meget forf. faar ud af runeindskrifterne, der for Upplands runestenes vedkommende gennem Otto v. Friesens arbejder foreligger i en saa let tilgængelig form; sikkert er tiden nu inde til at lade dem faa deres rette og indgribende betydning for den historiske fremstilling af det ellers saa kildefattige tidsrum, hvorfra de skriver sig. Men endnu mere ses forf.s erkendelse af levningens betydning som kilde i inddragningen af hele det arkæologiske

stof. Saavidt er arkæologien nu naaet, at enhver fremstiller af de nordiske folks ældste historie maa tilgodegøre sig de af dens resultater, der kan indgaa i og bære en historieskrivning. Men det er efter anm.s formening ikke engang heldigt i den historiske fremstilling, saaledes som her, at bevare den arkæologiske periodedeling i stenalder, broncealder og jernalder. Denne inddeling er jo alene en arkæologisk systematik, der har været af uvurderlig nytte ved den første kronologiske orientering i det arkæologiske stof og stadig er af stor værdi for arkæologien, fordi disse periodebetegnelser er saa ram-mende, anskuelige og almenkyldige, at de er fortrinligt brugbare til en sammenholden af kulturperioder, der i de forskellige lande har de samme karakteristiske grundtræk, men kronologisk set indtræder til forskellig tid. Men dels er arkæologien ud fra denne første systematiske grundsondring naaet frem til en langt nøjere og fastere kronologi, dels har den nu indvundet saa mangfoldige resultater af en rent historisk karakter, at historikeren ved den samlede fremstilling af dem bør kunne finde bedre historiske tidsskel, end den arkæologiske systematik frembyder.

Forf. har behandlet Sveriges ældste historie væsentligt fra tre synspunkter: det religiøse, det kommercielle og det ydrepolitiske — det er lidt for snævert sagt, fordi ogsaa andre momenter indgaar i hans skildring, saaledes det almindeligt kulturelle og det indrepolitiske i slutningen af den periode, han her behandler, men de tre nævnte synspunkter er dog de fremherskende og bærende i hans fremstilling. Jeg maa da her stærkt fremhæve, at ud fra de to første synspunkter har prof. Schück givet smukt gennemførte og bortset fra enkeltheder forsvarlige fremstillinger af udviklingens gang, saavidt man fra den videnskabelige forsknings nuværende standpunkt kan iagttage den. Der kan naturligvis paa et og andet punkt gøres visse indvendinger, eller rettere, man kan nære tvivl, om forf. har skønnet ret i sit valg mellem forskellige mulige opfattelser, eller om han helt har givet dem den plads, der tilkommer dem.

Hvad saaledes den religiøse udvikling angaar, maa det

fremhæves, at dødedyrkelsen faar sin rigtige og i al sammen-
trængthed skarpe skildring s. 42 f.; men det er sikkerligt mere
end tvivlsomt, om man endnu tør tillægge overgangen til lig-
brænding betydning som udtryk for en ændring i opfattelsen
af døden, saaledes som forf. gør det s. 74. Frugtbarheds-
guddommene fremhæves og karakteriseres s. 78—80, 127—29
og 262—64 under rigtig hensyntagen til, at stednavnene er
en langt bedre kilde til vor viden om, hvilke guder og gud-
inder der virkelig dyrkedes i landet, end den sene islandske
tradition. Det bemærkes ogsaa, at denne dyrkelse af frugt-
barhedsguddommene maa opfattes som en særlig agerbrugs-
kultus, men der tillægges denne — af grunde, som jeg senere
skal vende tilbage til — ikke den fremragende plads, som der
utvivlsomt tilkommer den, og der sættes efter min formening
ikke tilstrækkelig skarpt skel mellem disse guder og de andre,
særlig Tor, Tyr og Odin, som man maa henføre til en ganske
anden forestillingskreds og tilskrive en ganske anden oprin-
delse. Det bemærkes blot om Odin s. 264, at han er døds-
gud og, som det synes, stod udenfor agerbrugskultusen; om
Tor siges det, at denne gudeskikkelse har undergaaet en ud-
vikling fra stenalderen, hvortil han maa føres tilbage, til han
i den sidste hedenske tid bliver „den plumpe, godmodige
bondegud“, men vil man spørge om, hvorfor eller hvorledes
denne udvikling har fundet sted, maa man nøjes med en
henvisning til dannelsen af en gudeskikkelse „fader himmel“
som modsætning til agerbrugskultusens „moder jord“. Og
for Tyr's vedkommende strækker efter forf.s formening for-
klaringen „fader himmel“ helt til, thi her falder han tilbage
paa gudenavnets forlængst paaviste sproglige forbindelse gennem
Jupiter, Zeus, Djaus Pitar tilbage til „den indoeuropæiske ordrot
div, som betyder stråle, vara klar“ (s. 43, 127). Men eet er
navnets sproglige oprindelse, et andet gudeskikkelsens mytiske
herkomst. Man kan konstruere „fader himmel“ op af en
ordrod, men det bliver dog altid et spørgsmaal, om vore for-
fædre ikke dannede sig deres gudeforestillinger over mere
konkrete tilsyneladelser. Blinkenbergs „Tordenvåbenet i kultus
og folketro“ og Segerstedts „Nordiska vapengudar“ giver grund-

lag for en anden og, som det forekommer mig, sandsynligere og frugtbare betragtning af disse hedenske gudeskikkelser oprindelse, udvikling og dybe forskellighed fra agerbrugets guddomme. Men lad mig efter at have fremsat denne indvending skynde mig at tilføje, at fra det øjeblik af, da vi begynder at glide over fra hedendommen til kristendommen, har jeg kun at give udtryk for min beundring. Med rette er for overgangstiden ved siden af Ansgarbiografien hovedvægten lagt paa runestensindskrifterne og frem for alt paa Gutesagaen; det er rigtigt set, at i den, sen som den er, har vi i virkeligheden den eneste skildring, der er af værd for overgangstiden. I det hele er overgangen og den første kristendom hidtil intetsteds karakteriseret saa nøgternt og saa rigtigt som i dette arbejde. (En faktisk urigtighed s. 352: Adam ansætter (IV, 7) kirketallet i Skaane til 300, ikke 500. En metodisk urigtighed s. 287: Forf. slutter fra Erik Jedvardssons helgennavn tilbage til hans „oerhörda popularitet“ og „stora härskaregenskaper“.)

Det er ogsaa i sig selv rigtigt, at der i fremstillingen er tillagt skildringen af det kommercielle liv den plads, den indtager, at dette er gjort til et af tre hovedsynspunkter. Fortrinlig og levende er de nøjagtige skildringer af Svenskernes færd gennem Rusland lige til Byzans, af det 10. aarh.'s traktater mellem „Rhos“ og kejseren, af færden til Novgorod. Der er indvendinger at gøre. Der er en tendens til at tillægge Skandinaverne, in casu Svenskerne, en første aktivitet, som næppe ud fra et større kendskab til handelshistoriens love lader sig forsvare. Thi det er grundbetragtning i handelshistorien, det vil sige: en mangfoldighed af iagttagelser fra handelshistoriens forskellige perioder gør det utvivlsomt, at kommerciel tilknytning regelmæssigt udgaar fra det kommercielt overlegne folk eller rettere fra den industrielt overlegne egn. Det var, for at tage et drastisk eksempel, ikke Negrene fra guld- og elfenbenskysten, der søgte til Portugal for at falbyde deres varer, hvor værdifulde disse i sig selv end var, men Portugiserne, der søgte ind i Guineabugten, det var ikke Hanseaterne, der fra Brügge søgte til Venezia, men omvendt

Venezianerne, der i Brügge søgte forbindelse med den nord-europæiske handelsverden; det var derfor heller ikke Svenskerne, der fra først af søgte forbindelse med Friserne i Dorstad, hvor efterspurgt en vare end deres pelsværk var, men omvendt Friserne, der først over Hedeby søgte til Birka for der at faa pelsværk for deres overlegne industrifrembringelser: tøjerne. Og gaar vi tilbage i tiden, hvor kilderne er sparsomme, staar det os klart, at vi i vor betragtning maa tage hensyn til denne handelshistoriske grundlov; det var sikkert den romerske købmand, der først søgte til Østersøens eller Vesterhavets kyst for at erhverve rav for billige glasperler, det var den arabiske købmand — eller en mellemhandler, der var sat i bevægelse af ham —, der først søgte til Gotland for at knytte en forbindelse, der gav ham kostbart pelsværk for billige kufiske mønter. Engang vakt fører forbindelsen hurtigt til aktiv deltagelse ogsaa fra den fra først af passive deltagers side, men at omstille leddene i udviklingen giver et falsk billede, og i en saadan omstilling gør forf. sig nu og da skyldig, saavel som andre nordiske forfattere, der synes at finde udtryk for en slags national selvhævdelse i tanken om, at denne handelshistoriske grundlov ikke skulde have gyldighed for Norden i oldtiden; da var forholdene helt andre, da var det Svenskerne, der fra først af søgte handelsforbindelse med den arabiske verden, eller Gotlænderne, der fra først af sejlede til England og Island. Derfor er det en altfor ringe betydning, forf. s. 166 tillægger den store frisiske mellemhandel i det 8.—10. aarh., ikke mindst i betragtning af, hvor vel dokumenteret dens store betydning, ogsaa som bydannende, er for Tysklands vedkommende gennem de senere aars mange udmærkede tyske afhandlinger herom (jfr. mit resumé i Studier i engelsk og tysk Handels Historie, s. 11 ff. og senere litteratur). I betragtning af dette vort kendskab til den frisiske mellemhandel maa det siges, at Knut Stjernas afhandling „Lund och Birka“ i alt fald hviler paa den rigtige vurdering af Frisernes handel til Hedeby og Birka; prof. Schück's kritik deraf i Upsala Universitets aarsskrift 1910 rammer derfor, trods dens berettigelse i enkeltheder, i det store og hele ved siden af,

og dette mærkes i selve denne kritiske afhandling ved en vis vaklen i de sidste siders endelige opgør. Den samme vaklen kommer ogsaa nu og da frem i Svenska folkets historia af den simple grund, at det alligevel ikke er muligt at lægge den kommercielle aktivitet saa helt over paa svensk side, som forf. kunde ønske. Af samme grund er ogsaa de slutninger, forf. paa forskellige steder drager af møntfundene, højst vaklende og vilkaarlige. Intet kan f. eks. berettige til af de store fund af tyske mønter paa Gotland at drage den slutning: „handelsfolket var sålunda icke danskarna, utan svenskarna, särskilt gutarna“ (s. 245); thi møntfundene kan alene fortælle os, at her har der fundet en vareomsætning sted, hvorved eksportens værdi saa meget oversteg importens, at forskellen maatte udlignes ved ædelmetal, men mønterne kan intet fortælle os om, paa hvilken maade denne vareomsætning kom i stand, saa lidt som de fortæller os, i hvor mange andre vareomsætninger paa andre markeder disse mønter har tjent som omsætningsmiddel, inden de naaede Gotland.

Denne tendens til at fremhæve svensk aktivitet og daadskraft er nu ganske særlig fremtrædende i fremstillingen for de store partiers vedkommende, der er skrevne ud fra det tredje hovedsynspunkt: det ydrepolitiske. Og i disse partier kommer yderligere til syne hos forf. en tilbøjelighed til paa en meget dristig og fantasifuld maade at lade ærkæologisk materiale tjene som bevis for bestemte historisk-politiske begivenheder, en metode, som den danske arkæologi altid og, som det forekommer anm., i høj grad med rette har afvist som diletantisk. Den danske arkæologi vil ikke kunne indgaa paa et kompromis om, at „naturligtvis hava dylika slutsatser, som hvilat på så pass osäkra historiska källor, endast värde som mer eller mindre sannolika gissningar“ (s. 151); den vil ganske simpelt slet ikke tage saadanne gisninger i betragtning, og historieskriveren skader utvivlsomt sin fremstilling ved ikke at indtage samme standpunkt.

Et par eksempler maa illustrere, hvad jeg sigter til. Tacitus siger, at Svionernes folkestammer var mægtige ikke blot ved mænd og vaaben, men ogsaa ved flaaeder, og at de

havde en uindskrænket hersker, og hertil føjer han en bemærkning om, at vaabnene er ikke, som hos de andre Germaner, i hver mands haand, men de bevogtes af en træl, thi det ligger i kongens interesse ikke at betro opsigten med vaabnene til nogen ædling eller fribaaren, ikke engang til en frigiven. Der er sikkert indlysende grunde til med megen varsomhed at anvende dette Tacitussted; men forf. finder det bestyrket ved „en gammal nordisk saga om en svensk konung, som betvingade ett stort slavuppror, lett af en träl, som vaktat den avlidne konungens skatter“ (s. 103). Deraf sluttet, at ledingen allerede paa Tacitus' tid var „åtminstone i grunddragen utbildad hos svearne“. Men herfra sluttet videre til en stærk, militær statsmagt hos Svearne, og det er da videre klart, at en saadan maatte undertvinge de omboende folk. Naar Jordanes da fortæller, at Danerne var en stamme „af svensk byrd“, kan man paa baggrund af det anførte let forstaa, at det vil sige, at de svenske Daner har erobret Danmark og givet landet sit navn. Men dette støttes ved andre ligesaa gode beviser. Navnet Half-dan i den danske kongeslægt forklares som et naturligt navn paa sønnen af en svensk „dansk“ og en kvinde af det betvungne folk; men var det da ikke dengang som nu stridende mod en faders følelse at give sin søn et egennavn, der udtrykkeligt betegner ham som halvblods? I Upland findes stednavne med Dan-, f. eks. Dannemora, altsaa kom Danerne herfra — hvorfor ikke fra Dannemarie i Elsass? Og saa er der endelig til yderligere bevis de danske mosefund, Vimose og Torsbjerg, Nydam og Kragehul. De er tydelige minder om Danernes erobringsskampe. Her, som ofte under disse fantastiske kombinationer, vaagner dog pludselig forf.'s kritiske sans; „naturligtvis är det ytterst vanskligt att sammanställa dessa fynd med de sparsamma historiska notiser, vi hava om denna tids folkrörelser (!). Ty de kunna ju mycket väl vara vittnesbörd om händelser, av vilka intet minne dröjt kvar“. Ja, det er sandt. Denne kritiske vaklen fremkaldes ved, at der jo ved mosefundene er den kedelige omstændighed, at de to første er halvandet hundrede aar ældre end de to sidste. Men det kan

forklares. De to første kan være minder om den første danske erobring, de to sidste om, at Danerne da endelig drev Euterne ud af Sønderjylland til deres stammefrænder ved Elben: Angler og Sakser; eller vi kan tage Jordanes' Heruler til hjælp, de to første mosefund er da minder om en herulisk erobring af Danmark, de to sidste om de svenske Daners sejr over Herulerne. Ja, fra fantasiens højder set er der mange muligheder. Endnu et bevis for „Danernes“ erobring af Danmark hentes til slut fra landsbynavnene; af byerne paa -lev, sammensatte med mandsnavne, kan vi faa en hel fortegnelse over navnene paa disse svenske „Daners“ høvdinge, der erobrede landet og fik sig tildelt jord i det erobrede land. Ja, saaledes ser beviskæden ud, og med tilfredshed konstaterer forf. s. 109: „denna tids yttre politik är oss således icke alldeles okänd“.

Et andet eksempel er Sveakongens erobring af Götaland s. 142 ff. Til denne begivenhed har forf. fire kilder: Prokopios, Jordanes, Bjovulfdigtet og gravhøje i Upland. Prokop siger, at Norden, Thule, var beboet af 13 folkestammer, hver med sin konge; Jordanes nævner foruden Svearne navnene paa en række folkestammer, af hvilke en del kan stedfæstes i Sverige; forf. indrømmer, at de efter Jordanes' omtale at dømme kan opfattes som selvstændige folk med egne konger. Men hvad betyder disse forfatteres udsagn mod det, at Bjovulfdigtets „Geatas“, trods Fahlbecks omhyggelige udredning, trods kong Alfreds oversættelse af Bedas Juti ved Geatas, trods Gregor af Tours' „Danorum rex Chochilaicus“ efter prof. Schück's derom i Upsala Universitets aarsskrift 1907 fremsatte antagelse maa være Vestgöterne, en meget svagt begrundet antagelse, der for sin sidste bevisgrunds vedkommende senere er yderligere svækket ved v. Sydows paavisning af, at sceneriet i Bjovulfdigtet, derunder klipperne, selvfølgelig er nordengelsk, ikke nordisk. Fahlbeck selv har da heller ikke af Sarrazins, Stjernas og Schücks kritik set sig foranlediget til at ændre sin opfattelse (N. F. K. Vittenhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar XIII, 3). I Bjovulf har vi imidlertid efter Schücks formening den vestgøtiske kongeslægt,

der besejredes af den uppsvenske. Og naar dette skete, belærer gravhøjene i Upland os om. Den gamle kongeslægt hviler i gravhøjene ved Gamla Uppsala, den nye, der ved aar 600 fortrængte den, i gravhøjene ved Vendel, og Vendelgravhøjenes pragtfulde udstyrelse viser, at „med den nya konunga-ätten följde troligen en hastig maktutveckling, och det är därför sannolikt, att det varit denna nya ätt, som kuvat de gautiska stammarna, i så fall väl i början av 600-talet“. Hvorfor kan vi her ikke nøjes med Prokopios og Jordanes?

I hele fremstillingen af folkevandringstiden er der overhovedet en umiskendelig vaklen mellem to forskellige opfattelser. Den ene er den, at det i folkevandringstiden var hele stammer, hele folkeslag, der udvandrede; Kimbrernes udvandring tømmer den jyske halvøs befolkning ud, det er kun en lille rest, der af de indvandrende Euter presses sammen i Himmersyssel (s. 90); Knut Stjernas store forsøg paa at føre det arkæologiske bevis for Burgundernes udvandring fra Bornholm anser forf. for fuldstændig lykkedes (s. 137—38). Men s. 93 er opfattelsen af udvandringens karakter en ganske anden; her hedder det, at det kun var i undtagelsestilfælde, at hele folk eller stammer udvandrede, hovedmassen blev tilbage paa de gamle bopladser, og det var kun smaaskarer, som hvert femte eller tiende aar drog bort, og som saa senerehen voksede „som en rullende snebold“ ved tilløb alle steder fra. At den enkelte folkevandringshær var sammensat af folk af alle slags nationaliteter, og ingenlunde en homogen masse i national henseende, har allerede Sybel stærkt fremhævet, og den danske arkæologi lærer med rette, at alle arkæologiske iagttagelser bestyrker erkendelsen af en fast og stadig kontinuitet i udviklingen, hvis givne forudsætning maa være, at hovedmassen af befolkningen i alt fald i Danmark er bleven tilbage paa de gamle bopladser. Heroverfor har bort- og tilvandring kun spillet en ringe rolle og giver sig slet ikke tilkende i det arkæologiske materiale. Men den opfattelse, at det var virkelige „folk“, der vandrede, gaar jo ogsaa tilbage til en tid, da man ansaa de germanske stammer i folkevandringstiden for mere nomadiserende, end de vel

nogensinde har været. Det er Sophus Müllers store fortjeneste at have paavist og stedse stærkere fremhævet agerbruget og den dermed følgende fastere bosættelse allerede paa et saa tidligt tidspunkt, at der i alt fald ikke i Danmark bliver plads for nogen nomadetid eller periode med „extensivt feldgrass-wirtschaft“, hvorudfra dog endnu Meitzen vilde forklare herredet. Det er til skade for fremstillingen i „Svenska folkets historia“, at forf.'s opmærksomhed har været mere rettet paa at efterspore, om det arkæologiske stof dog ikke skulde kunne bruges til konstatering af politiske begivenheder, end paa at klargøre sig, hvilke resultater arkæologien selv mener at have indvundet og selv vil vedkende sig.

Naar der allerede i den forhistoriske tid i Sverige har været en højt udviklet statsmagt og en fast militærorganisation, over hvilken kongen raadede som enevældig herre, er det kun rimeligt, at denne statsmagt er i kraftig virksomhed i den følgende tid, over hvilken de historiske kilder begynder at kaste noget lys. Netop det halvllys, hvori tiden er indhyllet, bidrager til, at kombinationernes løse skyggerids her antager mægtige og fantastiske former. De storpolitiske, ja verdenspolitiske problemer, det faldt i Gustaf Adolfs eller Karl 10.s lod at kæmpe med, som disse store svenske konger havde at løse til sejr eller undergang, var efter forf.'s formening lige saa stærkt fremme i det 9., 10. eller 11. aarh., var i lige saa høj grad genstand for en kong Bjørns eller en kong Olofs overvejelser og politiske forholdsregler; ogsaa for dem var herredømmet over Østersøen eller nedkæmpningen af Danmark eller Rusland store politiske formaal. Alt blev allerede dengang foregrebet. De „andre hverv“, det svenske gesandtskab fra kong Bjørn til kejser Ludvig i 829 havde, var sikkerlig de vigtigste, omend de ikke nævnes, det var at slutte en alliance med kejseren mod Danmark; ligesom de Svenskere, der 839 kom til Tyskland fra Byzans, sikkert var et kgl. svensk gesandtskab, der havde skullet slutte handelstraktat med den byzantinske kejser til fordel for de svenske købmænd, der drev handel paa Grækenland; „det vittnar onekligen högt om den svenska statsmaktens utveckling redan pa 800-talet,

att en svensk regering ansåg sig kunna och böra träda i underhandling med Europas båda mäktigaste härskare, kejsarna i Byzans och Frankrike" (s. 195—97). Naar Knud den store og Jaroslav tager svenske krigere i deres sold, er det ogsaa en følge af svensk storpolitik, der rigtignok i dette tilfælde maa dadles. Olof Skötkonung kan ikke med tilbørlig kraft føre felttoget mod Norge, fordi han da var indviklet i disse „två storpolitiska företag"; særlig det russiske „företag" tyckes livligt hava intresserat Olof Skötkonung" (s. 237).

Saa frodigt udfolder sig i disse partier forf.'s fantasi, at det her kun er sjældnere, den vaklen mærkes, som fremkaldes ved bevidstheden om, at en mere kritisk undersøgelse vilde føre til og har ført til andre resultater. Dog den sunde og frugtbare historiske kritik, som Lauritz Weibull paa disse omraader har gjort sig til talsmand for, har forf. ikke helt kunnet overse. Den faar, med navns nævnelse, lov til at komme til orde, hvor det gælder — Norge, „såsom Lauritz Weibull nyligen visat, är den norska traditionen knappt tillförlitlig, och troligen forblev Hakon ända till sin död konung Haralds jarl" (s. 232). Men Styrbjörnsslaget ved Fyrisvold eller Erik Segersälls erobring af Danmark kan trods alt, hvad den samme Lauritz Weibull har sagt derom, ikke undværes i „Svenska folkets historia"; thi disse begivenheder er led af den storpolitiske linje, som engang anlagt ikke tør brydes. Forf.'s forhold til den Weibullske kritik kommer paa en ganske pudsigt maade frem paa et underordnet punkt. Sigrid Storråda kan det efter Weibulls opfordring være rimeligt at tage lidt afstand fra paa s. 234: „hela denna historia gör dock mera intryck av isländsk roman, och troligtvis har traditionen här förblandat Eriks båda drottningar, Sigrid Storråda och den polska prinsessan, med hvilken Sven gifte sig". Syv sider længere fremme er dette allerede glemt; s. 241 hedder det: „Sven Estridsson, vars moder Estrid var Sigrid Storrådas dotter".

Men fra det øjeblik, vi naar ned til „den äldre medeltiden", falder hele denne store konstruktion sammen. Eller rettere, det er forf. selv, der fejer den til side sammen med det arkæologiske stof; thi nu gælder det fortolkningen af

mange og forskellige historiske beretninger, af diplomer, og først og sidst af lovene. Med eet løber da de storpolitiske traade ud af vævningen; forf. fjerner ogsaa de indrepolitiske synspunkter, hvorfra man har betragtet de langvarige svenske tronstridigheder. Det vilde, som forf. overbevisende redegør for, være urigtigt med Sakso i dem at se en strid mellem Göter og Svear om retten til at tilsætte kongen, eller en strid mellem hedendom og kristendom (s. 281—83); selv formodningen om en politisk aftale, hvorefter kongen vekselvis skulde tages af de to stridende slægter, afvises som ganske ubegrundet (s. 290—91). Selvom saadanne momenter spiller ind, er striden dog i virkeligheden en strid mellem forskellige stormands-slægter, der gennem fjernt slægtskab med den uddøde kongeslægt mener at kunne rejse krav paa kronen; ikke det formelle folkevalg, men den mandsstærkeste hird gør udslaget (s. 311), og det, striden drejer sig om, er Uppsala öd, de store jordejendomme rundt om i Sverige, der havde været i den gamle kongeslægts eje eller disposition og nu tildømtes den, der havde hærmagt nok til at tiltvinge sig kongehylding. Hele denne redegørelse er ny og fortrinlig, men den tillader sikkert en tilbageslutning om, at ogsaa de tidligere svenske konger, der til forskel fra de andre nordiske konger aldrig synes at være kommet udenfor deres egne enemærker, snarere har haft saadanne betydningsfulde og nærliggende realiteter for øje end fjerne storpolitiske eventyr. Og det, der skulde være grundlaget for dem: den stærke kongemagt, den faste militærorganisation, den højt udviklede statsmagt — ogsaa alt dette skrumper i lovenes lys ind til noget meget ringe. Det er en udmærket, klar og nøgtern fremstilling, forf. s. 297—347 giver af den svenske stats organisation paa basis af lovene og enkelte kritiske specialundersøgelser; den staar blot i en fuldstændig modstrid med hans tidligere skildringer. Men dermed er disses yderlige tvivlsomhed og inderlige unødvendighed godtgjort. Thi lovene har i Sverige som i Danmark en ganske monumental værdi for forestillingerne om det svenske eller danske folks ældste historie, de har deres rødder saa langt tilbage i den tid, der ligger forud for deres nedskrivning,

at enhver skildring maa prøves paa, hvorledes den lader sig forene med dem; de er mægtige lyskastere tilbage i tiden, og de fleste af denne fortids forhold, som lyskeglen fra dem ikke i det mindste strejfer, kan oftest uden skade forblive i mørket. Det viser sig da ogsaa, at paa de meget faa steder, hvor forf. her sætter ind en forestilling fra den tidligere skildring, som naar den fra Bjovulf supponerede Gøtekonung dukker op igen s. 302, eller der s. 309 indskydes: „da svearna sedermera kuvade göterna“, er saadan tilbagegriben ganske unødvendig for vor forstaaelse af udviklingens gang. Gøtekongen er unødvendig til forstaaelse af den vestgøtiske lagmans forekomst, der er intet til hinder for, at i fortiden som 1130 „styrde god lagman och häradshövdingar Västergötland och voro då alla trygga i sitt land“. Ledingen i Vestergötlands sølandskaber behøver ligesaa lidt at være Gøterne paatvungen ved en svensk erobring, som herredsinddelingen at være dem paatvunget ved en dansk; ledingstogtet var, som forf. fremhæver, i de fjernere tider en god forretning, og søleding kan da her meget vel have været en selvgroet, folkelig institution. Jeg skal i øvrigt ikke her gaa i enkeltheder, men blot fremhæve, at forf.'s egen opfattelse her er den, at den svenske kongemagt fremtræder som meget svag, meget indskrænket (s. 298, 310) ved den ældre middelalders begyndelse, men at „denna tids rättshistoria i själva verket visar oss, att konungens d. v. s. statens makt högst betydligt ökats“ (s. 320). Ja, thi sagen er, at de svenske landskabslove giver os i de store træk det samme billede som de danske; samfundet og kongen er fra først af to hinanden meget fjerntstaaende faktorer, samfundsorganisationen er bygderne, lovene, kongemagten er hirden og godset. Kun langsomt vokser kongemagten ind i samfundsorganisationen, den suger styrke og betydning deraf, og først med dens endelige sammensmæltning dermed er statsmagten for haanden. Men intet tillader os at lægge en udviklet statsmagt med militærorganisation og statsdiplomati tilbage til det 5., det 9. eller selv det 11. aarh.; da er „söndringens tid“ endnu ikke forbi, da er endnu „kongen“ en folket og dets institutioner fjerntstaaende, privat høvding, med større

eller mindre faktisk hirdmagt, og som følge deraf med større eller ringere evne til at udnytte sit kongenavn til reel rigdomserhvervelse, hvilket er hans første og som regel eneste kongelige formaal. — Og dog maa det indrømmes, at netop paa dette punkt forløber udviklingen meget forskelligt indenfor de tre nordiske folk; dog maa det indrømmes, at kongemagten, ikke i Sverige, men i Svealand, tidligere end i de andre nordiske lande faar tilknytning til samfundsorganisationen. Den forsigtige udredning af, i hvilket omfang, paa hvilken maade og indenfor hvilke sider af samfundsorganisationen denne tilknytning først har fundet sted — det er et meget vigtigt punkt af Sveriges ældste politiske historie. I prof. Schück's fremstilling af den ældre middelalder skimter man visse træk: kongehyldingen paa Mora ting paa grænsen mellem Attundaland og Tiundaland, kongens godehverv og præsidium paa tinge, Upsala öd og dets bestyrelse fra „husaby“erne, kongens tilsætning af „domare“ i hundaret og hans formentlige indflydelse paa valget af lagman, kongens „räfste“ting og maaske hans ret til at udbyde leding, hvis denne kan sikrere afhjemles — disse træk er sikkert ogsaa grundelementerne. Men det maa beklages, at forf. for den ældste tids vedkommende har skudt dette vigtige problem til side for storpolitiken.

Endnu maa jeg om den politiske del af forf.'s fremstilling bemærke, at den indeholder mange fortrinlige og nye betragtninger, deraf ogsaa nogle, der kaster lys over Danmarks historie. Af meget værd er saaledes fremhævelsen af den store betydning, de svenske lejetropper spiller i Knud den stores hær og i vikingehærene i det hele taget; det er rigtigt, at runeindskriften: „Men Ulv har i England tre gange oppebaaret gæld. Den første var den, som Tusti betalte, derpaa betalte Torkel en saadan, og tilsidst Knud“ giver os billedet af en svensk lejesoldat, der har tjent i vikingehæren lige fra 991 til 1018. Ogsaa forekommer det mig en ikke aldeles usandsynlig konjektur, at Jyllands inddeling i „sysler“ kan føres tilbage til det svenske vikingekongedømme i Jylland under Olof og Knubbe.

Da forf. s. 297 gaar over til at udkaste det billede af det eller rettere de svenske samfund, som lovene tegner for os, efter at have afgivet den lange og lidt trættende beretning om tronstridighederne, siger han: „I och för sig lär den svenska konungahistorien oss föga, men den giver oss den ram, i vilken vi kunna inordna en vida viktigare — folkets historia“. Det vilde ikke være helt ubilligt at sige, at først da kommer det ret til læserens bevidsthed, at titlen paa forf.'s værk jo netop ogsaa er „Svenska folkets historia“. Lovene er store og evige monumenter i folkets første historie, i deres korte og knappe sætninger har det i al skrøbelighed samlet som i en sum al sin retssans, al sin samfundsopbyggende virksomhed; i dem kommer til syne alle de omraader, paa hvilke folket har nedfældet sine erfaringer i retssætninger, og af hvilke i en folkets historie næppe noget ikke ogsaa er paaagtning værd. Men dette gælder dog først og fremmest om folkets daglige sysselsættelse, om selve det arbejde, hvorved hver enkelt svensk bonde skaffede sig og sine det daglige brød. Som den danske byggede ogsaa den svenske bonde fremtiden og samfundet op ikke blot paa tinget, men ogsaa i sit hverdagslige arbejde. Derfor bør en indgaaende skildring af den svenske jords fremadskridende opdyrkning, af landsbyernes organisation, af gaardenes drift, af arbejdet i marken indtage en meget omfattende og fremskudt plads i en fremstilling af det svenske folks ældste historie. Man kan nu vel heller ikke paastaa, at dette afsnit deraf rent ud er glemt; som en næringsvej finder agerbruget nu og da omtale. S. 28 — 29 fremføres de arkæologiske vidnesbyrd om, at husdyr- og agerbrug var kendt allerede i den yngre stenalder, s. 61 nævnes kort, at ogsaa helleristningerne har afbildning af en plov, „som tydligen är avsedd att karakterisera den normale sysselsättningen på landet“; forf. har her blot det kedelige uheld, at det helleristningsbillede, han henviser til og gengiver, er billedet af en firhjulet vogn, ikke det saa bekendte plovbillede. Dog s. 93 gentager forf. med tydelig billigelse Tacitus' letfærdige eller i alt fald kun med stærke forbehold antagelige bemærkning om, at Germaneren ikke var en arbejder, men

kun beskæftigede sig med krig og lidt jagt, og giver den derved gyldighed ogsaa for Sverige. Og først s. 341—346 faar man en meget kortfattet redegørelse om landsbygrundlæggelsen, den dyrkede marks inddeling, nyoptagningen af jord til dyrkning, enkelte af lovenes bestemmelser herom og jorddyrkernes standsdeling. Forf. har blik for værdien af dette arbejde, omend „krönikorna visserligen intet hava att förtälja om denna bragd“, og han forstaar dette daglige arbejdes grundlæggende betydning for samfundsopbygningen: „de äldsta lagarna göra afgjort intryck av att vara avfattade för en jordbrukande medelklass, snarast småbönder“. Men den opmærksomhed, han ofrer dette arbejde, er paa langt nær ikke tilstrækkelig, og den vægt, han tillægger det for det svenske folks historie, er altfor ringe. Som et ubetydeligt sidespørgsmaal behandler forf. det problem, der burde have været det centrale i hans fremstilling; korteligt omtales, hvad der burde have været genstand for de omhyggeligste undersøgelser. Forf. vilde, om disse spørgsmaals sande betydning havde staaet ham klart, ikke have manglet vejledning; thi den moderne historiske forskning er med rette koncentreret herom. Bortset fra hvad den svenske forskning selv har ydet, har Rhamm i sit stort anlagte værk „Die Grosshufen der Nordgermanen“ (Braunschweig 1905) skrevet hundrede tunge sider om „Die altschwedische Attungshufe“, og Willgren har i Conrads Jahrbücher 3 R. XLV, s. 145—173, i sin afhandling: „Zur Agrargeschichte Schwedens im früheren Mittelalter“ ydet interessante bidrag, særlig til forklaring af „hammerskiftet“; ogsaa danske forskeres, som Erslevs og P. Lauridsens arbejder vilde have været af betydning for ham.

Det er ikke for meget at sige, at væsentlige svagheder i prof. Schück's arbejde vilde være undgaaet, om han i sin fremstilling af det svenske folks historie havde tillagt dette det svenske folks arbejde den betydning for den historiske udvikling, der i enhver henseende tilkommer det. Han vilde da have skudt folkevandrings- og vikingetidens storpolitik, om den overhovedet kan indgaa i betragtningen, til side som det mindre væsentlige i forhold til denne storbedrift, hvorom

krønikerne tier, han vilde have set, at agerbrugskultusen var mere dybt og inderligt forbundet med det svenske folks liv og daglige arbejde, og at modsætningerne indenfor gudekredsen er en genspejling af modsætningen mellem det arbejdende folk og den byttelystne vikingehird, han vilde ikke i „Svenska folkets historia“ i den grad have skudt til side selve det svenske folk og det arbejde, der er dets egentlige og sande historie.

Erik Arup.

Gottfrid Carlsson: Hemming Gadh, en statsman och prelat från Sturetiden. Biografisk studie. F. C. Askerbergs bokförlags-aktiebolag. Uppsala 1915.

Dr. Gottfrid Carlsson har gjort Hemming Gadh til Genstand for en omfattende Monografi, som med god Grund har skaffet ham et Docentur ved Uppsala Universitet. Hans Bog bærer Præget af den Energi og Arbejdsglæde, som er karakteristisk for mange af de yngre svenske Historikere. Skønt Sveriges Historie i Unionens sidste Aartier er bleven gennemstuderet særlig af Allen og Styffe, er det dog lykkedes Dr. Carlsson at fremdrage meget hidtil ukendt eller daarlig benyttet Stof. Af trykte nye Kilder har særlig Hanserecesse og Acta pontificum Danica ydet ham meget, for de utrykte Kilders Vedkommende kan man nævne, at Sturearkivet langt fra viste sig at være fuldt udnyttet (desværre er vigtige Aktstykker forsvundne under en moderne Omordning af Arkivet), og at en stor, næsten ulæselig Kopibog af Hogenskild Bielke gav meget nyt Stof om Striden mellem Sten Sture den Yngre og Gustaf Trolle.

Forfatteren har herved været i Stand til at kaste nyt Lys over mange Punkter af Hemming Gadhs Historie. Vi faar nu nogenlunde Klarhed over de 20 Aar, han tilbragte i Rom, ivrigt optaget af at modvirke Danmark og skaffe sig selv Embeder. Hr. Hemming er en af de dygtigste og heldigste nordiske Embedsjægere, hvilket ikke vil sige saa lidt, og faar tilsidst, synes det, paveligt Løfte paa Linköping Bispestol. Paa-